

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.2.37>

INSTYTUCJONALNY MECHANIZM ZABEZPIECZENIA ZAKRESU OPODATKOWANIA JAKO SPOSÓB ORGANIZOWANIA I WYKONYWANIA DZIAŁALNOŚCI UPRAWNIONYCH PODMIOTÓW ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ

Iaroslav Ianushevich

kandydat nauk ekonomicznych

ORCID ID: 0000-0001-9532-3387

yanyshovich@gmail.com

Adnotacja. Artykuł poświęcony jest badaniu instytucjonalnego mechanizmu zabezpieczenia zakresu opodatkowania. Określono cechy instytucjonalnego mechanizmu zapewnienia zakresu opodatkowania jako sposobu organizowania i wykonywania działalności uprawnionych podmiotów administracji publicznej w zakresie poprawy i tworzenia odpowiednich warunków do płacenia podatków, opłat i innych ogólnych opłat wiążących, które mają na celu osiągnięcie interesu publicznego. Uzasadnione, że podmiot administracji publicznej, którego funkcjonowanie jest znacząco elementem instytucjonalnego mechanizmu zapewnienia sfery opodatkowania, jest nosicielem władzy na realizację działalności kierowniczej i wykonawczej oraz świadczenia usług administracyjnych w czasie administracji podatków, opłat i innych obowiązkowych płatności do skarbu państwa i budżetów lokalnych, a także do publicznych funduszy celowych. Ustalono, że instytucjonalny mechanizm zabezpieczenia zakresu opodatkowania należy kształtować z funkcjonalnego odzwierciedlenia działalności poszczególnych podmiotów administracji publicznej. Wyróżniono następujące grupy podmiotów administracji publicznej, których funkcjonowanie jest istotnym elementem instytucjonalnego mechanizmu zapewnienia zakresu opodatkowania: organy władzy publicznej; organy samorządu terytorialnego; podmioty delegowanych uprawnień, którymi w zakresie opodatkowania mogą być instytucje społeczeństwa obywatelskiego; podmioty, które nie są przypisane do organów władzy państwowej i samorządu lokalnego, ale są obdarzone odrębnymi uprawnieniami do zapewnienia wpływu zarządczego w tym zakresie. Podkreślono, że instytucjonalny mechanizm zapewnienia zakresu opodatkowania powinien zawsze spełniać cele i zadania stawiane państwu.

Słowa kluczowe: mechanizm instytucjonalny, interes publiczny, podmiot administracji publicznej, zakres opodatkowania.

INSTITUTIONAL MECHANISM SUPPORTING THE TAXATION AS A METHOD OF ORGANIZATION AND PERFORMANCE OF THE AUTHORISED ENTITIES OF PUBLIC ADMINISTRATION

Iaroslav Ianushevich

Ph.D. in Economics

ORCID ID: 0000-0001-9532-3387

e-mail: yanyshovich@gmail.com

Abstract. The paper studies the institutional mechanism supporting the taxation. Described are the features of the institutional mechanism supporting the taxation as a method of organization and performance of the authorized entities of public administration in order to arrange and create the proper conditions for paying taxes, charges and other compulsory for all payments, which is aimed at achievement of the public interest. It was substantiated that an entity of public administration which function makes the core of the institutional mechanism supporting the taxation is a carrier of the authoritative powers required to perform executive activity and provision of the administrative services while administering taxes, charges and other compulsory payments to the state and local budgets and to the public target funds. It has been established that the institutional mechanism supporting the taxation should be formed so as to reflect the functions of individual public administration entities. The following public administration groups of entities which functioning presents a content element of the institutional mechanism of taxation: state executive authorities; local self-government bodies; subjects of the delegated authorities who, in the taxation sphere, may be civil society institutions; and entities not referred to the state executive authorities and local self-government bodies but still possess certain authority connected with provision of the management control in this sphere. It has been emphasized that the institutional mechanism supporting the taxation should always meet the objectives and tasks set by the state.

Key words: institutional mechanism, public interest, entity of public administration, taxation.

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК СПОСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Ярослав Янушевич

кандидат економічних наук

ORCID ID: 0000-0001-9532-3387

e-mail: yanyshevich@gmail.com

Анотація. Статтю присвячено дослідженню інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування. Визначено особливості інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування як способу організації і здійснення діяльності уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо впорядкування та створення належних умов для сплати податків, зборів та інших загальнообов'язкових платежів, яка має на меті досягнення публічного інтересу. Обґрунтовано, що суб'єкт публічної адміністрації, функціонування якого є змістовним елементом інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування, носієм владних повноважень щодо здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності й надання адміністративних послуг під час адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів до державного й місцевих бюджетів, а також до публічних цільових фондів. Установлено, що інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування необхідно формувати з функціонального відображення діяльності окремих суб'єктів публічної адміністрації. Виокремлено такі групи суб'єктів публічної адміністрації, функціонування яких є змістовним елементом інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування: органи державної виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; суб'єкти делегованих повноважень, якими у сфері оподаткування можуть виступати інститути громадянського суспільства; суб'єкти, яких не зараховано до органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, але яких наділено окремими повноваженнями щодо забезпечення управлінського впливу в означеній сфері. Акцентовано увагу на тому, що інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування завжди повинен відповідати цілям і завданням, які ставляться перед державою.

Ключові слова: інституційний механізм, публічний інтерес, суб'єкт публічної адміністрації, сфера оподаткування.

Вступ. Тепер Україна перебуває на стадії динамічного реформування положень чинного податкового законодавства та трансформації правового регулювання інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування. Одним із питань, що потребує особливої уваги, є проблематика правового й інституційного впливу на забезпечення сфери оподаткування. У зв'язку із цим актуальності набуває наукове дослідження проблематики інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування як способу організації і здійснення діяльності уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо впорядкування та створення належних умов для сплати податків, зборів та інших загальнообов'язкових платежів, яка має на меті досягнення публічного інтересу.

Метою дослідження є визначення особливостей інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування як способу організації і здійснення діяльності уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо впорядкування та створення належних умов для сплати податків, зборів та інших загальнообов'язкових платежів, яка має на меті досягнення публічного інтересу.

У ході дослідження використовувалися загальні та спеціальні методи наукового пізнання: метод системного аналізу, діалектичний метод, формально-логічний метод і структурно-функціональний, а також низка емпіричних методів. Науково-теоретичним підґрунтям проведеного дослідження є висновки провідних фахівців у галузі адміністративного права, фінансового та податкового права, які зроблено В.Б. Авер'яновим, Є.О. Алісовим, О.Ф. Андрійко, М.І. Ануфрієвим, О.М. Бандуркою, В.Т. Білоусом, Д.А. Бекерською, Л.К. Вороновою, А.А. Гриценком, П.В. Діхтєвським, А.М. Новицьким, С.Б. Пархоменко, Ю.М. Петрушенко, А.М. Соколовською, О.І. Стрельниковим та іншими. Тим не менше проблематиці інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування як способу організації і здійснення діяльності уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо впорядкування та створення належних умов для сплати податків, зборів та інших загальнообов'язкових платежів, яка має на меті досягнення публічного інтересу, достатньої уваги не приділено.

Результати дослідження цікаві й корисні для вітчизняних законодавців і суб'єктів публічного адміністрування на фоні актуалізації тенденцій демократизації та гуманізації управлінських процесів. Усі результати, отримані самостійно, є оригінальними (відсутні аналоги та некоректні запозичення). Предмет дослідження розглядається в Україні вперше й має перспективу подальшого розвитку.

Основна частина

1. Поняття інституційного механізму

Передусім необхідно в найзагальніших рисах зупинитися на базових поняттях, які формують категоріальне «ядро» дослідження. Насамперед варто вказати, що неоднозначність розуміння суті терміна «інституційний механізм» у правовій науці, законодавстві та практиці пояснюється насамперед не тільки тим, що жоден вітчизняний нормативно-правовий акт не дає чіткого його розуміння та складових елементів, переліку установ та організацій, які повинні входити до його складу, а й відсутністю комплексних наукових

досліджень його правової природи та складових елементів. Крім того, у сучасних енциклопедіях також не подається визначення такого механізму (Федорчак, 2017: 53).

При цьому термін «механізм» у Словнику української мови наведено в декількох значеннях: 1) пристрій, що передає або перетворює рух; 2) внутрішній будова, система чого-небудь; 3) сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище (Словник української мови, 1973: 695). У словнику іншомовних слів термін «механізм» визначається як система тіл, призначена для перетворення руху одного або декількох тіл у потрібні рухи інших тіл; послідовність станів, процесів, що визначають собою яку-небудь дію, явище (Словарь иностранных слов, 2009).

У праві термін «механізм» використовується загалом для позначення способу впорядкування суспільних відносин і заходів, яких для цього має бути здійснено; також його розуміють як сукупність засобів і методів досягнення поставлених цілей. Показово, що використання в юридичній літературі категорії «механізм» пов'язано з усвідомленням того, що недостатньо мати матеріальні норми, розвинену систему законодавства, необхідні ще чіткі механізми їх упровадження в життя (Тодика, 2001: 337).

З позиції управління механізм є сукупністю засобів дії або комплексом важелів, використовуваних в управлінні; це сукупність мотивів діяльної активності персоналу, які визначають як саму можливість, так й ефективність управління, від яких залежить сприйняття дії (Данюк та ін., 2004: 290).

Разом із тим у наукових працях дослідників особливого розвитку набув термін «інституційний механізм». Так, О.К. Гордєєв указує, що інституційний механізм є цілісною системою упорядкування ролей і взаємовідносин суб'єктів відповідно до традицій і нових установлених інститутів суспільства. Це дає змогу визначити подвійну природу структури інституційного механізму: одночасно у ньому присутні ознаки, притаманні як інститутам, так і механізмам, відповідно до чого інституційний механізм є реалізацією сутності/ змістового наповнення того чи іншого інституту під час взаємодії між суб'єктами (Гордєєв, 2012: 36–42).

Одне з визначень інституційного механізму тлумачить його як методологію впливу не лише на формування інституцій, їх взаємозв'язків, а й забезпечення їх відповідного функціонування і трансформації (Триценко, 2005: 94). О.К. Ткачова відстоює думку, що під інституційними механізмами варто розуміти «сукупність взаємозв'язків між формальними та неформальними інституціями держави, які сприяють поступовому еволюційному розвитку правил і процедур, санкцій і стимулів, стримувань і противаг у процесах і результатах виробництва, розподілу, обміну, споживання благ та забезпечують узгодження та коригування інтересів різних суспільних груп, координацію сумісної діяльності на шляху досягнення цілей розвитку всієї системи» (Ткачова, 2013).

Доволі часто в юридичній і спеціальній літературі можна зустріти поняття «інституційний механізм публічного управління». Так, на думку О.В. Федорчак, інституційний механізм державного управління – це складна система, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення визначених цілей, яка охоплює сукупність органів державної влади й місцевого самоврядування та інших суб'єктів, задіяних у процесі формування й реалізації державної політики в певній сфері; сукупність нормативно-правових актів, які регулюють зміст, процес формування й реалізації державної політики в цій же сфері; а також державну політику щодо формування нових, усунення старих і трансформації наявних інститутів (Федорчак, 2017: 61).

Натомість Н.П. Підбережник указує, що інституційний механізм публічного управління можна розглядати як сукупність взаємозв'язків між формальними та неформальними інститутами, а також організаціями, які сприяють реалізації принципів публічного управління в тій чи іншій сфері, забезпечують узгодження інтересів різних суспільних груп, координують їхню діяльність з метою досягнення цілей розвитку держави (Підбережник, 2017: 105).

Деякі вчені дотримуються думки, що під інституційним механізмом публічного управління необхідно розуміти загальний метод дослідження державного управління, який через зосередження на структурно-функціональних засадах побудови системи органів виконавчої влади та формально-правовій характеристиці політичної системи дає можливість дослідити взаємозалежність і взаємозв'язок між змінами інституційних структур апарату державного управління і змістом державної політики (Малиновський, 2005: 73).

2. Методологічні підходи до змістового наповнення терміна «інституційний механізм»

Підсумовуючи стійкі наукові розробки та підходи, варто відзначити, що тепер у вітчизняній правовій науці виділяють декілька методологічних підходів до змістового наповнення терміна «інституційний механізм»:

1) сукупність інститутів, організацій, закладів та установ різного рівня і статусу, які забезпечують реалізацію державної політики в певній сфері; сукупність інститутів, які забезпечують належне безперерйне функціонування певної системи на основі легітимно встановлених правил, установлених законодавством у визначеній сфері;

2) сукупність взаємозв'язків між формальними й неформальними інститутами; цілісна система взаємин між певними інститутами, якої побудовано на комплексі формалізованих правил їхньої поведінки; відносини між органами державної влади та організаціями, підприємствами, установами, які функціонують у певній сфері; сукупність способів взаємодії різних організацій і суб'єктів господарювання; установлена система взаємодії суб'єктів економіки на основі інститутів; взаємодіям різних господарських суб'єктів із метою реалізації їх можливостей;

3) спосіб установлення порядку, який стабілізує економічну структуру й контролює відповідність загальноприйнятими нормам поведінки; система упорядкування взаємовідносин і ролей суб'єктів і закріплення

їхніх функцій відповідно до вимог традиційних і нових інститутів суспільства; засоби та процедури, які забезпечують налагодження суспільної життєдіяльності громадян відповідно до їхніх прав та інтересів;

4) методологія впливу на формування інституційного середовища; сукупність інституційних важелів, стимулів і заходів, спрямованих на забезпечення ефективного розвитку певної сфери; сукупність чинників спрямованої дії спонукального типу для забезпечення досягнення очікуваних результатів і реалізації визначених цілей;

5) процес обміну інформацією та ресурсами між інститутами, що забезпечують закріплення норм і правил поведінки й діяльності цих інститутів і їх взаємодії з іншими інститутами зовнішнього середовища;

6) послідовність певних етапів і фаз, таких як формування окремих інститутів; побудова їх структури; формування інституційного середовища; інституційне забезпечення функціонування певної сфери; трансформація інститутів; регламент дій для досягнення поставлених цілей, який доведений до детальних процедур закріплений у нормативних актах;

7) система правових норм і принципів, узагальнених у законах, підзаконних нормативних та інших правових актах, правовій свідомості, за допомогою яких відбувається ефективний правовий вплив на відносини в суспільстві; нормативно-правове регулювання певної сфери, сукупність юридичних законів і нормативних актів, котрі встановлюють правові обмеження для суб'єктів;

8) поєднання як правил, так й організаційних структур: набір певних правил і норм, а також організацій, які реалізують ці норми й правила на практиці; законодавча база та сформовані на її основі ті чи інші інституційні структури: організації, асоціації, представництва, які визначають нормативно-правові засади функціонування та розвитку певної галузі чи сфери; сукупність органів та організацій, законодавчих і нормативних актів, методів управління й регулювання економіки, використовуваних державою тощо (Федорчак, 2017: 55–56).

Отже, погляди науковців стосовно змісту поняття «інституційний механізм» різняться. Між тим суть інституційного підходу полягає в тому, щоб включити в рамки аналізу процесів правового регулювання всю систему інституцій, яких у цьому задіяно (Ткачова, 2013). Тобто інституційні механізми спрямовано на визначення взаємодії та зв'язків суб'єктів відповідних суспільних відносин і способів, за допомогою яких уповноважений суб'єкт впливає на ці відносини. Не є винятком й інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування.

З огляду на наведені визначення та на підставі їх аналізу, можна стверджувати, що інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування передбачає спосіб організації і здійснення діяльності уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо впорядкування та створення належних умов для сплати податків, зборів та інших загальнообов'язкових платежів, яка має на меті досягнення публічного інтересу.

Указане дає змогу зважено сприйняти той факт, що магістральними в розумінні інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування є такі характеристики, як організаційність, впорядкованість, системність і взаємозв'язок.

3. Функціональне відображення діяльності окремих суб'єктів публічної адміністрації у формуванні інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування

У світлі наведеного необхідно констатувати той факт, що інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування необхідно формувати з функціонального відображення діяльності окремих суб'єктів публічної адміністрації. При цьому, говорячи про сутність поняття «суб'єкт публічної адміністрації», варто зазначити таке: загальноприйнятим є визначення суб'єкта публічної адміністрації як суб'єкта владних повноважень, якого законом наділено повноваженнями здійснювати публічне адміністрування, тобто надавати адміністративні послуги чи здійснювати виконавчо-розпорядчу діяльність в означеній сфері суспільних відносин. До основних ознак, які детермінують сутність поняття «суб'єкт публічної адміністрації», зараховують такі:

1) кожен із суб'єктів є відокремленою частиною єдиної функціональної системи суб'єктів публічної адміністрації;

2) кожного із суб'єктів наділено відповідним правовим статусом, який визначається законами або підзаконними нормативно-правовими актами;

3) суб'єкт публічної адміністрації реалізує не приватний, а публічний інтерес, що опосередковує відповідний зміст його діяльності;

4) для здійснення публічного адміністрування суб'єкта публічної адміністрації має бути наділено повноваженнями з ухвалення виконавчо-розпорядчих рішень; тощо (Галунько та ін., 2019: 81).

Отже, суб'єкт публічної адміністрації, функціонування якого є змістовним елементом інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування, є носієм владних повноважень щодо здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності й надання адміністративних послуг під час адміністрування податків, зборів та інших обов'язкових платежів до державного й місцевих бюджетів, а також до публічних цільових фондів.

У контексті наведеного варто вказати, що загальноприйнятим є поділ суб'єктів публічної адміністрації на: а) органи державної виконавчої влади; б) органи місцевого самоврядування; в) суб'єктів делегованих повноважень. Конкретизуючи таку диференціацію відповідно до сфери оподаткування, а також урахувавши позиції окремих дослідників (Голобородько, 2020), відповідно, інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування видається доцільним формувати з функціонального відображення діяльності таких суб'єктів публічної адміністрації:

1. Органи державної виконавчої влади, а саме: Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державна митна служба України, Державна податкова служба України, територіальні органи вказаних центральних органів виконавчої влади, місцеві державні адміністрації в частині повноважень щодо оподаткування.

2. Органи місцевого самоврядування, а саме: сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад.

3. Суб'єкти делегованих повноважень, якими у сфері оподаткування можуть виступати інститути громадянського суспільства, а саме: громадські організації, громадські ради, що функціонують як при органах державної виконавчої влади, так і при органах місцевого самоврядування.

4. Суб'єкти, яких не зараховано до органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, але яких наділено окремими повноваженнями щодо забезпечення управлінського впливу в означеній сфері. До цієї групи можливо включити Верховну Раду України, Верховна Рада АРК, Президента України, Національний Банк України, Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, військово-цивільні адміністрації тощо.

Виходячи ж з обсягу повноважень, які надано суб'єктам публічної адміністрації, доцільно класифікувати зазначених суб'єктів на тих, які: 1) здійснюють інституційне забезпечення на загальнодержавному рівні (Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Державна митна служба України, Державна податкова служба України, громадські ради при органах влади загальнодержавного значення, всеукраїнські громадські організації, Верховна Рада України, Президент України, Національний банк України, Уповноважений Верховної Ради з прав людини); 2) здійснюють інституційне забезпечення на місцевому рівні (територіальні органи Державної митної служби України та Державної податкової служби України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, громадські ради при місцевих органах влади, місцеві громадські організації, Верховна Рада АРК, військово-цивільні адміністрації).

4. Правова основа функціонування суб'єктів публічної адміністрації, які формують інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування

Щодо правової основи функціонування суб'єктів публічної адміністрації, які формують інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування, то первинно доцільно виходити з того, що сукупність правових норм, якими врегульовано діяльність означених суб'єктів можна розділити на: а) норми, що регламентують статус суб'єктів публічної адміністрації; б) норми, якими закріплено компетенцію уповноважених суб'єктів у податкових правовідносинах; в) норми, якими визначено умови притягнення до відповідальності суб'єктів публічної адміністрації.

Варто вказати, що діяльність суб'єктів публічної адміністрації, які формують інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування, здійснюється не лише відповідно до норм чинного законодавства, а й відповідно до міжнародних стандартів в означеній сфері. При цьому останні займають одне з головних позицій у реформуванні податкової сфери, що пояснюється існуванням в Україні примату міжнародного права й, відповідно, перевагою норм міжнародних договорів над національним законодавством у випадку колізії. Посилаючись же на визнану в науковій літературі градацію, міжнародні стандарти у сфері оподаткування доцільно класифікувати на: а) загальні стандарти; б) спеціальні стандарти; в) стандарти щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єктів публічного адміністрування.

Висновки. Отже, інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування передбачає собою спосіб організації і здійснення діяльності уповноважених суб'єктів публічної адміністрації щодо впорядкування та створення належних умов для сплати податків, зборів та інших загальнообов'язкових платежів, яка має на меті досягнення публічного інтересу. Водночас варто усвідомити, що інституційний механізм забезпечення сфери оподаткування завжди повинен відповідати цілям і завданням, які ставляться перед державою. При цьому проведений аналіз свідчить, що й нині залишається чимало дискусійних аспектів у розумінні інституційного механізму забезпечення сфери оподаткування, а тому, видається, попереду його чекає ще не одна зміна, актуалізована подальшим пошуком системовизначальних умов і факторів високоефективної інституціоналізації процесів і результатів публічного адміністрування.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко, С. Стеценко та ін. 2-е видання. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 520 с.
2. Голобородько Т.В. Суб'єкти публічного управління та адміністрування в сфері обліку і оподаткування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 4. URL: .
3. Гордєєв О.К. Концептуальні підходи до сутності інституційного механізму. *Публічне управління: теорія та практика*. 2012. № 3. С. 36–42.
4. Гриценко А.А. Інституційна архітектура і механізми економічного розвитку. *Економічна теорія*. 2005. № 1. С. 94–116.
5. Малиновський В.Я. Словник термінів і понять з державного управління. Київ : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2005. 254 с.
6. Менеджмент персоналу / В.М. Данюк, В.М. Петюх, С.О. Цимбалюк та ін. ; за заг. ред. В.М. Данюка, В.М. Петюха. Київ : КНЕУ, 2004. 398 с.
7. Підбережник Н.П. Інституційний механізм публічного управління у сфері етнополітичних відносин в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 4. С. 104–112.
8. Словарь иностранных слов / отв. ред. В.В. Бурцева, Н.М. Семенова. 6-е изд. Москва : Рус. яз. ; Медиа ; Дрофа, 2009. 817 с.

9. Словник української мови : в 11 т. / редкол. : І.К. Білодід (голова) та ін. ; ред. А.А. Бурячок, П.П. Доценко. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 4. 840 с.
10. Ткачова О.К. Теоретичні основи інституційних механізмів державного управління митною справою. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2013. № 6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=587>.
11. Тодика Ю.М. Конституція України – основной закон государства и общества: учебное пособие. Харьков : Факт, 2001. 382 с.
12. Федорчак О.В. Інституційний механізм державного управління. *Ефективність державного управління*. 2017. № 1. Ч. 1. С. 53–63.

References:

1. Halunko, V., Dikhtievskiy, P., Kuzmenko, O., Stetsenko, S. (2019). *Administratyvne pravo Ukrainy [Administrative law of Ukraine]*. (Vydannia druhe). Kherson : OLDI-PLIuS [in Ukrainian].
2. Holoborodko, T.V. (2020). Subiekty publicznego upravlinnia ta administruvannya v sferi obliku i opodatkuвання [Subjects of public management and administration in accounting and taxation]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 4, 1–9 [in Ukrainian].
3. Hordieiev, O.K. (2012). Kontseptualni pidkhody do sutnosti instytutsiinoho mekhanizmu [Conceptual approaches to the essence of the institutional mechanism]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. 3, 36–42 [in Ukrainian].
4. Hrytsenko, A.A. (2005). Instytutsiina arkhitektonika i mekhanizmy ekonomichnoho rozvytku [Institutional architecture and mechanisms of economic development]. *Ekonomichna teoriia*. 1, 94–116 [in Ukrainian].
5. Malynovskiy, V.Ia. (2005). Slovnyk terminiv i poniat z derzhavnoho upravlinnia [Dictionary of terms and concepts of public administration]. Kyiv : Tsentr spriannia instytutsiinomu rozvytku derzhavnoi sluzhby [in Ukrainian].
6. Daniuk, V.M., Petiukh, V.M. (Eds.). (2004). *Menedzhment personalu [Personnel management]*. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
7. Pidberezhenyk, N.P. (2017). Instytutsiinyi mekhanizm publicznego upravlinnia u sferi etnopolitychnykh vidnosyn v Ukraini [Institutional mechanism of public administration in the field of ethno-political relations in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannya*. 4, 104–112 [in Ukrainian].
8. Burceva, V.V., Semenova, N. M. (Eds.). *Slovar' inostrannykh slov [Dictionary of foreign words]*. (6-e izd). Moskva : Rus. yaz. Media ; Drofa [in Ukrainian].
9. Buriachok, A.A., Dotsenko, P.P. (1973). *Slovyk ukrainskoi movy : v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language: in 11 vols]*. (T. 4). Kyiv : Nauk. Dumka [in Ukrainian].
10. Tkachova, O.K. (2013). Teoretychni osnovy instytutsiinykh mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia mytnoiu spravoiu [Theoretical bases of institutional mechanisms of state customs management]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 6. available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=587> [in Ukrainian].
11. Todika YU.M. (2001). *Konstituciya Ukrainy – osnovnoj zakon gosudarstva i obshchestva: ucheb. posobie [Constitution of Ukraine - the basic law of the state and society: textbook. allowance]*. Har'kov : Fakt [in Ukrainian].
12. Fedorchak, O.V. (2017). Instytutsiinyi mekhanizm derzhavnoho upravlinnia [Institutional mechanism of public administration]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*. 1-1, 53–63 [in Ukrainian].